

Realizácia systému AQA pri kontrole potravín

TERÉZIA ŠINKOVÁ - MILAN KOVÁČ

Súhrn. Príspevok je stručnou informáciou o projekte AQA (Analytical Quality Assurance), ktorého úlohou je zabezpečenie spoľahlivosti analytických výsledkov v oblasti kontroly potravín v Slovenskej republike. Projekt sa začal realizovať od r.1994.

V dôsledku orientácie európskeho vývoja na vytvorenie spoločného trhu sa zvýraznili snahy FAO/WHO o zreorganizovanie a zjednotenie systémov kontroly kvality a zdravotnej bezpečnosti potravín a definovali sa problémy, ktoré treba v tomto smere riešiť v jednotlivých východo-európskych štátoch.

Jednou z významných podmienok správneho fungovania kontrolného systému je vysoká spoľahlivosť získaných údajov, tvoriacich bázu pre rozhodovacie procesy v oblasti produkcie a obchodu. Využívanie nespoľahlivých výsledkov kontroly kvality výrobkov, ktoré sú predmetom medzinárodného obchodu, môže mať vážne ekonomické dôsledky.

V súčasnosti sa v rezorte MP SR ročne vykoná cca 100 000 analýz kontaminantov a aditívnych látok, okrem nich sa vyšetruje mikrobiálna nezávadnosť a organoleptika. Výsledky analýz, najmä čo sa týka výsledkov stopových analýz, získaných rozličnými laboratóriami, však nie sú zrovnateľné. Je to všeobecne známa skutočnosť v tých štátoch, kde ešte nebol vytvorený systém zabezpečovania kvality údajov získaných v rámci kontroly, označovaný termínom AQA (Analytical Quality Assurance), ktorý garantuje vysokú interpretačnú spoľahlivosť výsledkov kontroly.

Ing. Terézia Šinková, CSc., Ing. Milan Kováč, CSc., Výskumný ústav potravinársky, Priemyselná 4, 820 06 Bratislava.

Kedže využívanie nespoľahlivých výsledkov z kontroly kvality potravín môže mať vážne ekonomické následky a taktiež začlenenie Slovenskej republiky do medzinárodného programu monitoringu potravín (GEMS/Food) nie je možné bez existencie systému AQA, prijalo Ministerstvo pôdohospodárstva SR začiatkom r.1993 opatrenie, aby sa v podmienkach rezortu vypracoval a zaviedol projekt AQA, ako súčasť zámerov rozvoja potravinárstva.

Návrh projektu AQA

Návrh projektu vypracoval Výskumný ústav potravinársky v spolupráci s odborníkmi z SPPI, ŠVS SR a Ústavu preventívnej a klinickej medicíny (rezort zdravotníctva), ktorý vykonáva na základe poverenia WHO funkciu národného kontaktného miesta SR pre AQA v medzinárodnom programe FAO/WHO GEMS/Food-Euro.

Strategickou úlohou projektu je vybudovanie fungujúceho samoregulačného systému ako nevyhnutnej podmienky pre medzinárodné uznávanie certifikácií o kvalite našich potravín a záruky pre prijatie Slovenskej republiky na zahraničných trhoch.

Projekt zohľadňuje budovanie systému AQA v súlade s medzinárodne platnými normami radu ISO 9000 a EN 45000 a jeho fungovanie formou trvalej súčasti plánov kontrolných pracovísk. Jeho ciele sú nasledovné:

- a) Monitorovanie zabezpečovania spoľahlivosti kontrolných údajov a zosúladovanie aktivít v tejto oblasti so správnymi praktikami a so stratégiou programu AQA.
- b) Koordinácia medzilaboratórnych testov spoľahlivosti kontrolných laboratórií rezortu v rámci systému AQA a v národnom i medzinárodnom meradle.
- c) Zabezpečovanie auditov na kontrolných pracoviskách a preverovanie nových možností skvalitňovania produkovaných údajov.
- d) Koordinácia toku informácií a vzdelávacích aktivít v rámci programu AQA s cieľom jeho skvalitňovania.
- e) Postupné rozširovanie pôsobenia tak, aby sa zabezpečila spoľahlivosť informácií o všetkých kontaminujúcich zložkách v potravinovom reťazci v rámci Slovenskej republiky.

- f) Potvrdzovanie spoľahlivosti informácií o našich potravinách na báze testovania systému AQA externými národnými a medzinárodnými auditmi.

V rámci Komisie pre sledovanie výskytu cudzorodých látok sa ustanovila Pracovná skupina AQA, zložená z rezortných i mimorezortných odborníkov, ktorá počas r.1993 priebežne kriticky sledovala prípravu projektu. Plán realizácie projektu AQA, rozpracovaný na konkrétne úlohy na jednotlivých úrovniach, schválila Komisia pre sledovanie výskytu CL v decembri 1993.

Pracovná skupina súčasne koordinovala prípravu podmienok na objektívne vyhodnotenie východiskovej situácie programu AQA. V tomto smere sa v r.1993:

- uskutočnil medzilaboratórny test spoľahlivosti analýz toxických kovov (Pb, Cd a Hg), na ktorom participovalo 10 laboratórií,
- po vyhodnotení testu sa na porade, na ktorú boli prizvaní jednotliví účastníci, prediskutovali možnosti obmedzenia zdrojov chýb a zlepšenia spoľahlivosti,
- stanovili sa rámcové podmienky ďalších medzilaboratórnych testov spoľahlivosti,
- uskutočnilo sa medzilaboratórne testovanie spoľahlivosti analýz polychlórovaných bifenylov, chlórovaných pesticídov, dusičnanov a opätovne i toxických kovov,
- prostredníctvom kontaktného miesta sa zabezpečilo zapojenie vybraných kontrolných laboratórií do medzinárodného testu spoľahlivosti, iniciovaného programom GEMS/Food.

Na výkonné zabezpečenie programu AQA sa od 1.1.1994 zriadilo v rámci Výskumného ústavu potravinárskeho Pracovisko AQA, ktoré za svoju činnosť zodpovedá Pracovnej skupine AQA. Táto mu určila trvalé úlohy s pravidelnými termínmi plnenia i zodpovednosť za konkrétne úlohy. Postupnosť zavádzania programu AQA v r.1994 je nasledovná:

- 1) Východiskové vyhodnotenie stavu zabezpečovania spoľahlivosti údajov v kontrolných laboratóriách MCL.
- 2) Definovanie vypovedacej schopnosti výsledkov analytickej kontroly na základe výsledkov medzilaboratórnych testov z r.1993.

- 3) Vypracovanie kritérií hodnotenia kvality výkonov laboratórií zapojených do MCL.
- 4) Stanovenie cieľového plánu kvality výsledkov kontrolných analýz v rámci monitoringu cudzorodých látok.
- 5) Definovanie podmienok pre uskutočňovanie medzilaboratórnych testov spoľahlivosti v štádiu zavádzania programu AQA.
- 6) Zabezpečenie testov spoľahlivosti laboratórnych údajov v rámci AQA i externe.
- 7) Skvalitňovanie podmienok programu AQA priebežným rozširovaním informácií a koordináciou zabezpečovania referenčných materiálov a kalibračných služieb.
- 8) Ustanovenie tímu špecialistov na vykonávanie auditov v kontrolných laboratóriách.
- 9) Vypracovanie kritérií pre vykonávanie a vyhodnocovanie auditov.
- 10) Vykonanie vstupných auditov v laboratóriách produkujúcich údaje v rámci MCL a spätné informačné pôsobenie s cieľom zvýšenia spoľahlivosti údajov.
- 11) Vyhodnotenie kvality výkonov začlenených laboratórií a stanovenie podmienok rozšírenia programu tak, aby sa stimulovala súťaživosť subjektov podieľajúcich sa na produkcii údajov v rámci MCL.

Vzhľadom na nevyhnutnosť pochopenia významu nárokov, kladených na kontrolné laboratóriá v rámci programu AQA, sa zabezpečuje priebežné informačné prepojenie Pracoviska AQA s týmito laboratóriami, čo by malo prispieť k vytvoreniu podmienok pre kvalitné fungovanie programu AQA v rámci rezortu MPSR. Predpokladá sa, že od r.1995 bude program AQA spoľahlivo fungovať v rámci monitoringu cudzorodých látok a postupne dôjde k začleneniu ostatných kritických položiek kontroly v rezorte. Súčasne sa predpokladá rozšírenie programu AQA na iné rezorty tak, aby sa pokryla celá oblasť kontroly potravinového reťazca.

Záver

Zabezpečenie vyššej spoľahlivosti a vypovedacej schopnosti údajov o kvalite potravín je nevyhnutná úloha, ktorá si vyžaduje účasť všetkých kontrolných laboratórií na projekte AQA (Analytical Quality Assuran-

ce). Realizácia schváleného projektu AQA od r.1994 prispeje k racionalizácii kontroly a zvýšeniu dôveryhodnosti Slovenskej republiky v medzinárodnom spoločenstve.

Do redakcie došlo 9.2.1994.

Implementation of AQA system in food control

Summary

This contribution presents a brief information about AQA (Analytical Quality Assurance) project aimed at providing the reliability of analytical results in the field of food control in Slovak Republic. The project itself has been launched in 1994.